

O B Z O R N I K.

O trgovinskem potniku in zastopniku.

(Prispevek k delovnemu pravu.)

Poklica trgovinskega potnika in zastopnika bosta spadala med zelo številne meščanske poklice. Sta važna spona med producentom in trgovcem, če sta eden in drugi v isti državi, posebno važne funkcije pa imata trgovinski potnik in zastopnik, če sta producent in trgovec iz raznih držav, geografsko oddaljenih.

Praktično življenje je izoblikovalo funkcije, pravice in dolžnosti teh dveh poklicev. Stvar pravne teorije je, da jih uvrsti in zasidra v pozitivnih pravnih sistemih. Francija, Italija in Nemčija so to nalogo opravile v zadnjih letih. Pozneje pokažem, kako so jo rešile.

Kako je rešila to nalogo naša zakonodaja?

Domačih pravnih virov, ki se pečajo s temi poklicnimi kateorijami je dovolj; manjka pa določba pozitivnega prava, ki bi mogla veljati kot sedes materiae prava trgov. potnikov in zastopnikov.

Na te poklice se bo v odz. nanašal § 1151 — vsaj Klang smatra, da obstoji med principalom in trg. potnikom službena pogodba. Med principalom in trg. zastopnikom pa gre za pooblastitveno pogodbo (§§ 1002—1004 odz.).

Avstrijski zakon o trg. nameščencih iz leta 1921. seveda v naši državi ne velja; ker nam pa za teorijo analogija ž njim dobro služi, naj bo tukaj citirana njegova definicija trg. nameščenca kot osebe, ki opravlja trg. službo (v smislu čl. 271, 272, 273, 274 trg. zak.) kot svoj stalen poklic, če ta poklic zaposluje pretežni del njegove pridobitvene delavnosti. Glede prejemkov določa cit. zakon, da gre nameščencem vsekakor plača, da mu pa utegne iti tudi provizija od poslov, ki jih je sklenil ali posredoval, če je to pogojeno.

Z istega vidika naj bo omenjen tudi avstrijski zakon o trg. agentih iz leta 1921. Po tem zakonu je trg. agent oseba, kateri je od principala stalno poverjeno, da posreduje pri trg. poslih ali sploh pri poslih o premičninah in pravicah v imenu in za račun principala in ki izvršuje ta poklic samostojno in obrtoma.

§ 4 cit. zak. pravi, da je trg. agent upravičen izterjevati denar, kupnino iz poslov, ki jih je on posredoval, in glede nje dovoljevati obročna plačila, to pa le, če se udejstvuje kot trg. potnik.

Naš sedaj še veljavni trg. zak. omenja v svojem § 49 trg. potnika kot trg. pooblaščenca brez prokure. Judikatura iz časa stare Avstrije pravi, da se šteje trg. potnik med trg. pooblaščenca.

Naš novi trg. zakonik šteje v svojem § 70 trg. potnika tudi med trg. pooblaščenca, ki opravljajo posel v krajih, kjer gospodar nima nastana. Trg. zastopnika pa definira v svojem § 76 izrečno kot človeka, ki ni do principala v službenem razmerju in ki mu je trajno poverjeno, da v njegovem imenu in za njegov račun posreduje in sklepa trg. posle in ki je samostojen pridobitnik. Njegov § 90 recipira v korist trg. zastopnika iz obrtnega zakona celo vrsto določb, ki se nanašajo na pomožno osebje, ki se torej očitvidno ne morejo nanašati na trg. zastopnika kot svobodnega pridobitnika.

Največ določb v naši materiji najdemo v obrtnem zakonu. O trgovinskem potniku govori njegov § 145 kot o osebi, ki je v službi lastnika obrti in ki zanj zbira naročila. Njegov § 147, ki govori o legitimacijah trg. potnikov, dopušča, da potnik dela za več lastnikov podjetij. Sledeči § 148 govori o trg. zastopnikih (agentih) kot osebah, ki niso v službi delodavca in ki se zato smatrajo za samostojne obrtnike.

V svojem drugem delu se peča ob. z. s pomožnim osebjem, h kateremu spadajo po § 206 razen vajencev, pomočnikov, obrtnih in tovarniških delavcev tudi vse druge osebe, ki se jim v obrtih poverja opravljanje trgovskih in obrtnih ali drugih tehničnih služb, ki so poklicnega značaja. V to kategorijo spadajo po ob. z. tudi službojemci, ki delajo za provizijo (ki jo označuje dr. Bajič kot posebno vrsto akordne plače, ki jo prejemajo posebno trg. nameščenci). O tej kategoriji govore §§ 222—227 ob. z. V tem svojem delu ob. z. niti enkrat ne govori o trg. potnikih; samo v § 221 govori pa o izključnih zastopnikih.

V § 222 govori sicer o službojemcih, ki zaključujejo ali posredujejo posle, ne pove pa, če misli pri tem na trg. potnike. (Posle smejo posredovati ali zaključevati tudi vsi drugi trg. pooblaščenca).

Mimogrede omenja trg. potnike uredba o zaposlitvi inozemcev v svojem § 2, ki pravi, da se uredba ne nanaša na trg. potnike inozemce, ki zastopajo inozemske tvrdke v okviru naših trg. pogodb. Ex contrario se torej mora sklepati, da pa spadajo pod določbo te uredbe potniki - inozemci, ki zastopajo domače tvrdke. To bi torej pomenilo, da uredba, ki se nanaša zgolj na nameščence - inozemce, šteje trg. potnike med nameščence.

Praksa delavskega zavarovanja smatra za nameščence, in zato v zavarovanje obvezane, vse trg. potnike, ki zastopajo samo eno tvrdko — bodisi proti plači, bodisi proti proviziji, tako da so dejansko službeno odvisni od dotične tvrdke.

Zakon o pokojninskem zavarovanju nameščencev našteva v svojem § 2 kot obvezance trg. potnike in zastopnike, če imajo stalno plačo ali zagotovljene minimalne dohodke.

S trg. potniki in zastopniki se bavi tudi zakon o neposrednih davkih, ter na njegovi osnovi izdani razpis ministrstva financ z dne 27. aprila 1955 br. 51317, ki razlikuje glede njihovega obdavčevanja s pridobnino dve kategoriji: nameščenca in samostojnega pridobitnika; prvi plačuje nameščenski davek, drugi pridobnino. V prvo skupino šteje trg. potnike s fiksno plačo in provizijo, v drugo pa potnike, ki prejemajo zgolj provizijo in vse zastopnike. V tej drugi skupini pa razločuje zopet zastopnike z odprto obrtjo (mislj trg. lokal) ali brez nje. V prvem primeru plačujejo običajno pridobnino, v drugem plačujejo zastopniki in potniki, ki delajo zgolj za provizijo — brez razlike če potujejo za eno ali več tvrdk pridobnino, pavšalirano na letnih din 1000.—.

Tudi novi nemški trg. zakonik, ki se bavi s tema kategorijama, nam mnogo ne pomaga. Njegov § 54 govori o trg. potnikih kot trg. pooblaščenih. Judikatura k temu paragrafu pa naglašja, da ni potrebno, da bi trg. potnik stal proti podjetju v službenem razmerju.

Njegov § 84 pa govori o trg. zastopniku kot osebi, ki ima stalno nalogo, da posreduje posle za drugega, ali da jih v njegovem imenu sklepa; ne da bi bil pri njem nameščen kot trg. pomočnik.

Francoski zakon o trg. potnikih, zastopnikih in krajevnih agentih z dne 18. avgusta 1937 je zasnoval pravni odnos med delodavci na eni, trg. potniki, zastopniki in agenti na drugi strani na pogodbi o najemu službe med delodavcem in delojemnikom. Ta vrsta pogodbenega razmerja je v našem pravu neznan.

Razmerje med delodavcem in delojemniki gornje poklicne kategorije temelji obligatorno na pisni pogodbi, v kateri mora biti določeno, da se delojemnik bavi stalno in izključno s poklicem trg. zastopnika ali potnika, da ne smejo trgovati za lasten račun, mora biti določena vrsta blaga, za katero posredujejo, njihovo področje in nagrado za njihovo delo.

Izrečno pa izključuje ta zakon iz pojma poklicnih kategorij, na katere se nanaša, osebe, ki so prehodno zaposlene v notranjem obratu podjetja ali z obiskovanjem odjemalcev, najsi bo za fiksno plačo ali provizijo, če ima delodavec pravico izdajati jim dnevne naredbe in jih dan za dnem kontrolirati v njihovem poslovanju.

Francoska zakonodaja je s tem zakonom ustvarila vrsto pogodbenega razmerja med delodavcem in delojemnikom, ki je prevzela od naše službene pogodbe obvezo delojemnika, da ne sme sklepati brez delodavčeve vednosti drugih zastopniških pogodb, da ne sme opravljati poslov samostojnega podjetnika, da mu je vsebina pogodbe z delodavcem predpisana, od naše po-

godbe o delu pa določbo, da svojemu delodavcu ni odgovoren za porabo svojega časa in za metodo svojega dela.

Uzakonjeni in gospodarski sporazum glede trg. agentov in zastopnikov v Italiji definira trg. agente in (zastopnike) kot osebo, ki je stalno pooblaščená od ene ali več tvrdk in za določen okoliš, da za njih posreduje.

Po vsem tem je s poklicem agenta nerazdružljivo trgovanje za lasten račun. Tvrdka v istem okolišu ne sme imeti drugega agenta, agent pa ne sme zastopati druge tvrdke iste branše. Plača agenta obstaja v proviziji. Agenti, ki delajo več kot 20 let za neko tvrdko, imajo pravico do odpravnine.

Kak zaključek nam je glede vrste pogodbe med delodavcem in trg. potnikom in zastopnikom dovoljen po naših domačih pravnih virih?

Pravno razmerje med principalom in trg. zastopnikom je zasnovano na pooblastitveni pogodbi; to se da sklepati iz § 148 ob. z. ter § 76 (novega) trg. zak., ki sta eden in drugi očitno povzeta po avstrijskem zakonu o trg. agentih iz leta 1921. Besedilo § 1 ravno citiranega avstr. zakona pa ne dopušča nikakega dvoma, da obstaja med principalom in trg. agentom pooblastitveno razmerje. Pri tem nas ne smejo motiti določbe §§ 222—227 ob. z., ki omenjajo (§ 223) „izključnega zastopnika“, pa vendar govore o službojemniku in službodavcu. Tudi § 90 novega trg. zakona, ki dopušča v korist trg. zastopnika porabo številnih določb ob. z., vzetih iz poglavja o pomožnem osebju, nas ne sme motiti: tu gre za terminološko nedoslednost, ki ne razlikuje dovolj trg. zastopnika od trg. potnika.

Še mnogo manj jasen in soglasen je odgovor, ki ga dobimo v naši zakonodaji na vprašanje o naravi pogodbenega razmerja med principalom in trg. potnikom.

Da imamo pred seboj pooblastitveno razmerje, za to govorita dosedanji trg. zak. v svojem § 49 in novi v svojem § 70.

Iz stilizacije § 143 ob. z.-ja: .... „po osebah, ki so v njihovi službi (trgovinskih potnikov)“ bi se pa imelo sklepati, da smatra avtor ob. z. trg. potnike za nameščence. Ali naj pomeni določba njegovega § 222 trg. potnike ali trg. zastopnike ali pa tudi druge vrste oseb, zaposlenih v trg. obratu, ki se pečajo s posredovanjem in zaključevanjem trg. poslov za račun principala, je nejasno. Določba govori o službodavcu in službojemnikih; ali smemo iz tega izvajati, da pri tem misli na trg. potnike in nadalje iz te določbe sklepati, da šteje ob. z. trg. potnike med nameščence?

Zakon o delavskem zavarovanju se nanaša brezdvomno samo na nameščence. Okrožni uradi smatrajo trg. potnika za obvezanega na zavarovanje, če potuje samo za eno tvrdko. Tak potnik bi torej bil nameščencec. Tudi zakon o pok. zavarovanju name-

ščencev šteje trg. potnika tedaj za nameščenca, in za obvezanega na zavarovanje, če ima plačo ali zagotovljeni minimalni zaslužek.

Tudi citirana davčna zakonodaja ga uvrščuje med nameščenca, če ima trg. potnik plačo, ali poleg plače tudi provizijo.

Kakor že omenjeno, smemo tudi uredbo o zaposlitvi inozemcev glede trg. potnika tolmačiti v smislu, da gre za nameščenca.

Nerešeno torej ostane vprašanje: ali je po naši zakonodaji trg. potnik nameščenec ali ni nameščenec.

Spričo te nejasnosti pozitivnih zakonov bo edini pravilni odgovor na to vprašanje obrazložitev sodbe ljubljanskega okrajnega sodišča, ki je odločilo takole:

Trg. potnik je vsekakor pooblaščenec principala: če se kot tak smatra tudi za nameščenca, je odvisno od tega, ali ima principalu poročati dnevno o opravljenem delu in doseženem uspehu in mu polagati račun o porabi delovnega časa ali ne.

Praktična potreba bo prisilila našo pravno teorijo, da to vprašanje reši. Pot k najradikalnejši rešitvi nam pokazujeta citirani novi francoski zakon o trg. potnikih, zastopnikih, agentih in deloma tud citirani italijanski gospodarski sporazum.

Dr. Druškovič.

Književna poročila.

Timacheff N. S.: *Introduction à la sociologie juridique*. Paris, 1939, str. 348.

Istočasno z angleškim izvirnikom je izšel tudi v francoskem jeziku Uvod v pravno sociologijo iz peresa N. S. Timaševa, bivšega profesorja prava na ekonomsko-politični fakulteti Petrograjskega politehničnega instituta in od leta 1936. dalje izrednega profesorja sociološke sekcije Harvardske univerze. Prof. Timašev je znan v mednarodnih pravnih krogih po mnogih odličnih delih. Naj omenimo samo njegovo obširno monografijo o pogojni obsodbi, najboljše zadevno delo v ruski pravni književnosti, ki bo kmalu izšlo tudi v prenovljeni angleški izdaji, nadalje njegova številna dela, posvečena analizi in kritiki sovjetskega prava, zlasti „Grundzüge des sovjetrussischen Staatsrechts“ (Breslau 1925), in kolektivno delo: *Das Recht Sowjetrusslands* (Tübingen, 1925), za katero je napisal največ prispevkov. Nadalje je Timašev objavil mnogo tehtnih razprav v vodilnih francoskih, ameriških in nemških strokovnih revijah. Pričujoči Uvod v pravno sociologijo je sad večletnih predavanj, ki jih je prof. Timašev imel na Harvardski univerzi o tem predmetu, pa predstavlja v nekem oziru sintezo vsega njegovega dosedanjega delovanja, podano s splošno sociološkega vidika. Zanimanje za sociološko obravnavanje prava ni nastalo pri prof. Timaševu šele pod pritiskom zunanjih razmer, morda z njegovim pozivom na Harvardsko univerzo, marveč je treba poudariti, da je že leta 1916. prejel od Fakultete za ekonomsko politiko na Petrograjskem politehničnem institutu nalog, naj predava „Teorijo prava na sociološki osnovi“. Ta predavanja, ki so pomenila tedaj smelo novotarijo v tradicionalnem učnem redu, je prof. Timašev nadaljeval do leta 1921., ko